

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială
Școala Doctorală de Sociologie

TEZĂ DE DOCTORAT
Analiza antropologică a proiectelor de dezvoltare din România

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Călin Nicolae COTOI

Doctorand:

Costin Adrian CACE

București

2025

Rezumat

Lucrarea de față propune o analiză antropologică asupra modului în care proiectele de dezvoltare au reconfigurat România post-1989, punând accent pe felul în care aceste intervenții – de la primele programe PHARE și până la fondurile structurale europene și, ulterior, PNRR – au influențat nu doar infrastructura și economia locală, ci și dramele sociale, identitățile și experiențele de viață ale oamenilor. Printr-o abordare etnografică și socio-istorică, demersul urmărește să descopere în ce măsură discursul și logica dezvoltării – impregnate de limbaj instituțional, consultanță tehnică și obiective standardizate – se confruntă cu realități complexe, moștenite din perioada socialistă și modulate, în timp, de procesele de dezindustrializare și migrație.

Introducerea, intitulată „Între ruine industriale și promisiuni europene”, oferă contextul metodologic al întregii cercetări, clarificând obiectivele și abordarea științifică. Autorul explică de ce a ales metode precum observația participativă, interviurile semistructurate și analiza documentelor, și arată cum propriul său statut de insider-outsider în lumea consultanței necesită o reflecție etică și o distanțare analitică permanentă. Capitolul insistă asupra necesității unei perspective antropologice care să surprindă și dimensiunile subiective și emoționale ale transformării, nu doar parametrii tehnici sau datele statistice consemnate în rapoartele de proiect.

Capitolul 1, „Între ajutor și dependență: o istorie critică a industriei dezvoltării”, reface traseul prin care s-a constituit, la scară globală, un aparat instituțional dedicat „modernizării” și „creșterii”. Analizez începuturile acestui fenomen după 1944, când Banca Mondială și FMI au căpătat o influență definitorie, și urmăresc apoi modul în care retorica dezvoltării a fost adaptată în Europa de Est, în special după căderea regimurilor socialiste. Se subliniază faptul că, pe lângă dimensiunea economică și politică, dezvoltarea a devenit o industrie în sine, cu propriii experți, brokeri și mecanisme de finanțare care au dus, în unele contexte, la perpetuarea inegalităților. Capitolul se încheie cu prezentarea criticilor formulate de antropologii dezvoltării, aceștia scoțând în evidență contradicțiile și efectele perverse ale unor intervenții deseori concepute fără a ține cont de specificul local.

Capitolul 2, „România și industria dezvoltării post-1989”, transpune problematica dezvoltării la nivelul experienței românești, pornind de la paradoxul unei țări care, deși

industrializată masiv în perioada comunistă, devine după 1990 un caz-școală pentru asistență și reforme de tranziție. Autorul parcurge etapele istorice, de la primele proiecte PHARE și intervențiile Băncii Mondiale și ale FMI, până la progresiva abordare de tip pre-aderare și utilizarea fondurilor structurale europene. Este evidențiată logica specifică a fiecărei perioade, cu intensificarea reformelor instituționale, trecerea prin criza financiară din 2008-2009 și ajungând la direcțiile actuale, în care fondurile externe (precum PNRR) consolidează o „cultură a proiectelor”. La final, capitolul analizează și încercările de regenerare sau reinventare comunitară, în special prin inițiative de economie socială și prin demersuri care oscilează între moștenirea socialistă și impunerea standardelor neolibérale globale.

Capitolul 3, „Dezvoltarea ca practică discursivă”, tratează modul în care discursul dezvoltării funcționează nu doar ca un set de idei, ci și ca un regim de adevăr, în sens foucauldian. În România post-1989, tranziția a legitimizat numeroase proiecte și programe, în timp ce se confrunta cu reticențe sau reinterpretări venite din partea populației. Capitolul urmărește, prin studii de caz, cum limbajul noilor politici și al consultanței a remodelat așteptările și explicațiile despre ce înseamnă progres, succes sau modernizare. Retorica neoliberală, bazată pe eficiență și randament, s-a întâlnit cu moșteniri colective din perioada socialistă, iar tensiunile rezultate sunt ilustrate prin numeroase exemple etnografice.

Capitolul 4, „Etnografia dezvoltării în România contemporană”, prezintă date de teren care evidențiază felul în care proiectele și inițiativele considerate „soluții” se ciocnesc de nevoi, resurse și obstacole locale. Autorul descrie cazul tinerilor NEET (not in employment, education or training) din Vrancea și maniera în care cifrele oficiale, concepute să arate evoluții pozitive, contrastează cu experiența cotidiană a lipsurilor, a migrației temporare și a lipsei de oportunități reale. Se insistă pe fenomenul „spectacolului sărăciei”, când comunitățile ajung să ofere imagini dramatice pentru a justifica finanțările, dar și pe existența unor rețele informale care compensează slaba capacitate de implementare a proiectelor. Capitolul subliniază că, dincolo de rapoartele laudative, se nasc tensiuni și contradicții pe care intervențiile din exterior nu le pot corecta fără o colaborare onestă cu actorii locali.

Capitolul 5, „Brokerii dezvoltării: Expertiză, legitimitate și putere în România post-socialistă”, analizează o categorie centrală de actori care intermediază între finanțatori, autorități și beneficiari. Brokerul este prezentat ca o figură liminală, care traduce atât limbajul

instituțional al proiectelor, cât și realitatea de la firul ierbii. Capitolul descrie cum se construiește legitimitatea și influența brokerilor prin diplome, apartenența la rețele sociale și abilități de a naviga mecanisme birocratice. Sunt reliefate ritualurile administrative, conflictele subtile și diversele negocieri prin care brokerul se poziționează strategic, într-un spațiu în care moștenirea birocratică socialistă se suprapune, deseori conflictual, cu cerințele neolibérale de competență și eficiență.

Capitolul 6, „O lume construită din promisiuni și uitare: concluzii și orizonturi deschise”, integrează reflecțiile și observațiile din capitolele anterioare, formulând un tablou cuprinzător al transformărilor în România post-1989. Prin analiza „proiectocrației”, autorul descrie modul în care statutul proiectelor de dezvoltare a ajuns să fie o adevărată formă de guvernare, care produce, totuși, și efecte contrare celor scontate, cum ar fi dependența, dezamăgirea sau perpetuarea unei logici birocratice greu de schimbat. Este adus în discuție și rolul memoriei, atât în spațiile industriale urbane convertite astăzi în zone comerciale, cât și în lumea rurală, unde tradiții și rețele locale rezistă, se transformă sau dispar. Finalul capitolului atrage atenția asupra caracterului neterminat al acestor procese: deși proiectele continuă să vină și să plece, schimbările structurale reale cer timp și angajare profundă. Se lasă deschise o serie de ipoteze privind viitorul, mai ales în contextul digitalizării și al nevoii de a depăși standardele impuse doar de sus, în favoarea unei participări autentice a comunităților.

Prin această succesiune logică, teza demonstrează că „dezvoltarea” nu este doar o sumă de finanțări și politici, ci și o construcție discursivă și culturală, marcată de relații de putere, resemnificări și permanentă negociere locală. Perspectiva antropologică, fundamentată pe cercetare etnografică și analiză socio-istorică, reușește să arate că proiectele de dezvoltare devin, în România post-socialistă, un context privilegiat în care se văd simultan atât efectele pozitive ale modernizării, cât și deziluziile, fragmentările și transformările identitare profunde. Concluzia generală evidențiază faptul că, într-o lume în care modernizarea pare inevitabilă, capacitatea comunităților de a-și articula propriile voci și a valorifica resursele locale rămâne un factor decisiv, deși adeseori eclipsat de „marile strategii” și de exigențele unei industrii a dezvoltării care se autoreproduce. Astfel, între speranțele neîmplinite și realitățile concrete, teza îndeamnă la un exercițiu critic și reflexiv asupra modului în care dezvoltarea este concepută, practică și evaluată în România de după 1989.

Rezumat engleză

This thesis proposes an anthropological analysis of how development projects have reshaped post-1989 Romania, emphasizing the ways in which these interventions—ranging from early PHARE programs to European structural funds and, more recently, the NRRP—have influenced not only local infrastructures and economies but also social networks, identities, and lived experiences. By drawing on both ethnographic and socio-historical approaches, the research explores how the institutional logic of “development”—driven by consultancy, technocratic language, and standardized objectives—encounters complex realities inherited from the socialist period and further complicated by deindustrialization and migration processes.

The Introduction, “Between Industrial Ruins and European Promises,” sets the methodological framework for the entire investigation. The author justifies the choice of participant observation, semi-structured interviews, and documentary analysis, emphasizing the need for a specifically anthropological lens that captures the subjective and emotional facets of transformation, rather than merely focusing on quantitative data. This chapter further addresses the author’s position as an insider-outsider in the world of consultancy, highlighting the ethical responsibilities and constant analytical distance required to produce a balanced account of processes unfolding on the ground.

Chapter 1, “Between Aid and Dependence: A Critical History of the Development Industry,” reconstructs the global trajectory by which an entire institutional apparatus devoted to “modernization” and “growth” took shape. It traces the post-1944 emergence of the World Bank, the IMF, and similar organizations, whose agendas came to define the dominant lexicon of international assistance and follows the ways in which development discourse was adapted to Eastern Europe in the wake of socialist regimes. The chapter stresses how development became an industry, staffed by experts, brokers, and funding mechanisms that at times helped entrench new inequities. It concludes by presenting anthropological critiques of development, which shed light on the contradictions and unintended consequences of interventions often implemented without adequate sensitivity to local specificities.

Chapter 2, “Romania and the Post-1989 Development Industry,” applies this broader discussion to the Romanian context, beginning with the paradox of a country that, despite its

significant communist-era industrial base, rapidly became a textbook case for external assistance and transition reforms after 1990. The author reviews historical phases, from the initial PHARE initiatives and the interventions of the World Bank and the IMF, to the shifts under pre-accession and subsequent structural funding. The narrative foregrounds how each period brought its own distinctive strategies, including institutional reforms, the stresses of the 2008 financial crisis, and the more recent emphasis on EU programs such as the NRRP. The chapter further analyzes efforts at community reinvention, particularly through social economy initiatives that occupy a precarious space between socialist legacies and the impositions of global neoliberal standards.

Chapter 3, “Development as Discursive Practice,” examines how development discourse functions not only as a set of ideas but also as a Foucauldian regime of truth, capable of crafting the very reality it purports to describe. In post-1989 Romania, transition discourses have legitimized numerous projects and programs, while also colliding with local reticence’s or alternative interpretations. Ethnographic vignettes illustrate how the neoliberal lexicon of efficiency and performance interacts with more enduring collective memories and communal interpretations arising from the socialist era. The resulting tensions become particularly visible when official rhetoric diverges from the lived experiences of individuals on the receiving end of these programs.

Chapter 4, “Ethnographies of Development in Contemporary Romania,” offers grounded examples of how projects and supposedly “universal” solutions contend with local conditions, resources, and challenges. The author describes, for instance, how official statistics aimed at presenting an optimistic portrayal of progress among NEET youth in Vrancea conflict with day-to-day experiences of financial hardship, temporary labor migration, and scarce employment opportunities. Attention is drawn to the phenomenon of “poverty spectacle,” through which communities are sometimes compelled to showcase dramatic circumstances to secure funding, along with the parallel informal networks that compensate for the limited capacity of externally administered interventions. This chapter illustrates the contradictions that frequently emerge when field-level realities meet the constraints and ambitions of development frameworks.

Chapter 5, “Development Brokers: Expertise, Legitimacy, and Power in Post-Socialist Romania,” focuses on the central actors who mediate between donors, governmental authorities, and beneficiaries. The broker is portrayed as a liminal figure responsible for translating

institutional language into terms comprehensible at the local level, and vice versa. By analyzing the ways in which brokers establish legitimacy—through credentials, social networks, and facility with bureaucratic mechanisms—the author highlights the administrative rituals, subtle conflicts, and varied negotiations that shape this intermediary role. The chapter explores how these processes unfold within a cultural landscape where socialist-era bureaucratic habits intersect with neoliberal imperatives of efficiency and competitiveness.

Chapter 6, “A World Built on Promises and Forgetting: Conclusions and Open Horizons,” integrates the findings of previous chapters and presents a comprehensive reflection on the transformations experienced in Romania after 1989. By scrutinizing the so-called “projectocracy,” the author contends that the country has evolved into a space governed by development projects, an arrangement that often generates unintended consequences such as dependency, disenchantment, or the perpetuation of unwieldy bureaucratic routines. The discussion turns to the interplay of memory and obliteration—both in formerly industrialized cities repurposed for commercial and leisure activities, and in rural communities where older social ties adapt, endure, or vanish. The conclusion stresses that, despite the continuous arrival and departure of development initiatives, profound structural changes require long-term commitment and local ownership. It also leaves open several hypotheses about the future, particularly in the context of digitalization and the need to transcend top-down models that rarely accommodate nuanced local input.

Throughout its chapters, the thesis consistently demonstrates that “development” must be viewed as a discursive and cultural construct, shaped by power relations, everyday practices, and ongoing negotiations. By relying on an anthropological perspective grounded in ethnographic engagement and historical contextualization, the analysis reveals how development projects in post-socialist Romania can serve as privileged sites for observing both the enabling facets of modernization and the disappointments, ruptures, and identity reconfigurations it entails. The final overarching conclusion underscores that, in a world where modernization appears ubiquitous, the agency of communities to articulate their own needs and mobilize their specific resources remains a decisive factor—albeit one frequently overshadowed by the grand narratives and bureaucratic constraints of a development industry inclined toward self-perpetuation. Consequently, amidst unfulfilled hopes and tangible material transformations, the thesis invites a

critical and reflexive examination of how development is conceived, performed, and evaluated in Romania after 1989.